

գործով գրաւել է իրեն «անեզրահան սիրով ի կեանս և ի մահ», որի համար և շնորհակալութիւն է յայտնում Աստուծոն և հեղինակին, և խոստանում է ընծայ մատուցանել այն «մաւրն քո լուսոյ սրբ. կթղկէի.» և դնել «յարկեզս նորին», այսինքն մատենագրանում:

Նչեցու այս գործը նշանաւոր է ոչ այնչափ իւր նորութիւններով, որչափ աշխատութեան եղանակով և առատ աղբիւրների օգտագործութեամբ. նա և ի նկատի է ունեցել և օգտուել է յոյն և ասորի այնպիսի աղբիւրների թարգմանութիւններից, որոնց բընագիրները մինչև այժմ կորած են և նորերս միայն գտնուած նրանց հայերէն թարգմանութիւնները մեր ձեռքով (*), այն է Յոհան Ոսկեբերանի, Եփրեմ Ասորու և Կիւրեղ Աղեքսանդրացու Եզեկիէլի մեկնութիւնները, Որոզինէսի «Ի տեսութիւն Եզեկիէլի». նաև մի հայ հեղինակից, որի ով լինելը ստուգել չենք կարողացել: Օգտուում է երբեմն և Աստուածարանի, Դրոնեսիոս Արիսպագացու, Արիստոտէլի, Փիլոն Երայեցու, Սուտ Կալիսթենէսի հայերէն թարգմանութիւններից և հայ հեղինակների՝ Դաւիթ փիլիսոփայի Սահմանաց գրքից, Վանականի մի հատուածից՝ Եզեկիէլի կառքի կամ աթոռի հետ կապուած, Գոշ Միսթարի Երեմիայի մեկնութիւնից, բայց յատկապէս Ստեփանոս Սիւնեցու Եզեկիէլի մեկնութիւնից (**):

Նչեցու մեկնութեան ուսումնասիրութիւնը և համեմատութիւնը աղբիւրների հետ ցոյց է տալիս, թէ արդա՛րեւ, իւր գործը կատարել է նախաբանի մէջ յայտնած ցուցումների համեմատ. այսինքն իւրաքանչիւր տան կամ հատուածի համապատասխան մասում օգտուելով վերոյիշեալ աղբիւրներից, գլխաւորապէս Ոսկեբերանից, Եփրեմ Ասորուց, Կիւրեղ Աղեքսանդրացուց, Ստեփանոս Սիւնեցուց և յիշուած այնպիսի հեղինակից, մոզայիկի նման իրար կցելով բառացի հատուածներ, կամ քաղուածօրէն, նրանց իմաստը, երբեմն էլ նրանց բառամթերքը գործադրելով. Նչեցու համար աւելի մեծ հեղինակութիւն է Կիւրեղ Աղեքսանդրացին, որի կողմն է հակուում միւս աղբիւրներին տարակարծիք եղած ժամանակ, քիչ անգամ եւ Ստեփանոս Սիւնեցու: Կան տեղեր, ուր նա օգտուում է միանգամայն իւր չորս գլխաւոր աղբիւրներից, երբեմն՝ երեքից կամ երկուսից (Կիւրեղից և Ստեփանոսից, Ոսկեբերանից և Կիւրեղից կամ Ոսկեբերանից և Ստեփանոսից) նայելով, թէ համապատասխան մասերում իւր աղբիւրները մեկնութիւններ ունի՞ն, թէ ոչ: Օգտուելու այս եղանակը շարունակուում է գործի

ամբողջ ընթացքում, բնականաբար համառօտաբան դառնալով աշխատութեան վերջերում, մասամբ աղբիւրների պակասութեան և մասամբ մտքերի կրկնութեան պատճառով: Նչեցու մեկնութիւնը ծայրէ ծայր համեմատել ենք իւր աղբիւրների հետ, խղճով գաղափար կազմելու համար նրա աշխատութեան մասին, և կարող ենք ասել, որ շատ չնչին մասի աղբիւրներ մեզ այնպիսի են մնացել. ոչ միայն երես առ երես, այլ և փոքր հատուածներով կարող էինք ցոյց տալ աղբիւրների տեղերը և միանգամ ընդ միշտ պարզել նորա գրական առնչութեան հարցը, բայց ներկայ պայմաններում այդ կատարել անկարելի է, աղբիւրների և Նչեցու մեկնութեան անտիպ լինելու պատճառով (*): Մենք աւելորդ ենք համարում նոյն իսկ օրինակներով տեսանելի անել այդ ամէնը, խուսափելով ստուարացնելուց՝ առանց այդ էլ շատ ընդարձակուած և մանրամասնուած գործը, յուսալով, թէ կը յաջողուի հրատարակել վերոյիշեալ հայերի նորագիւտ աշխատութիւնները, ուր առիթ կ'ունենանք համեմատութեան առնել Նչեցու աշխատութիւնը:

Գործին անտեղեակ ընթերցողը կարող է զարմանալ Նչեցու Ս. Գրքի զանազան թարգմանութիւնների յիշատակութեամբ. նա յաճախ վկայութիւններ է բերում Ակիւղասի, Սիմաքոսի, Թէոդիտոնի, Եօթանասնից թարգմանութիւններից, ասորական Պեղիտոյից, նոյն իսկ երբայական բնագրից, հայերէն թարգմանութեամբ, ճշդելու և պարզելու համար մեկնաբանելիք հատուածը, բայց աղբիւրների համեմատութիւնը ցոյց է տալիս, որ օգտուել է ոչ Որոզինէսի Եռապլա-ից, որ մի զգայացունց նորութիւն կը լինէր գիտութեան համար, այլ իւր անմիջական աղբիւրներից, մեծ մասով Ոսկեբերանից, մասամբ և Կիւրեղ Աղեքսանդրացուց, Պեղիտոյի համար Եփրեմից, իսկ երբայականի համար Ստեփանոս Սիւնեցուց, որ իւր հերթին մի ուրիշ աղբիւր է ունեցել հաւանօրէն (**): Յիշում է երբեմն և թանգագին աղբիւրներ, սրոնք կորած են մինչև այժմ գիտութեան համար, ինչպէս Որոզինէսի, Հի-

(*) Աղբիւրներից օգտուելու այս եղանակը յատուկ էր միջնադարեան հայ դպրոցների ղեկավարներին, որոնց աշակերտն էր և Նչեցին. այսպէս Վանականը նոյն ձևով օգտուում է նախնի հեղինակներից և թարգմանութիւններից իւր Յովրի մեկնութեան մէջ. Վարդան իւր շնագամտեանի, Երզնկացի և Դանիէլի մեկնութիւնների մէջ: Նչեցուց յետոյ եկող հեղինակները՝ Որոնեսցին և Տաթեւացին՝ հաւաքող են հանդիսանում շատ աւելի խեղճ մտքով: Նման երևոյթ նկատուում է և Բիւզանդական մեկնիչների մէջ. օր. Փոսի մեկնաբանական գրուածքների. Gesch. der Byzant. Litt. Krumbacher. 1897, 75:

(**) Այս ձևով Հին կտակարանի թարգմանութիւնից օգտուում են մեր եկեղեցու հայրերից և ուրիշները. օրինակ Վարդան իւր Արարածոց, Սաղմոսների մեկնութիւնների մէջ. այդպիսի վկայութիւնների հաւաքումն ու համեմատութիւնը հայ թարգմանութեան բնագրի հետ, կարող էր գիտութեան համար արժէք ունենալ, որ Հիպոլիտի համար մասամբ կատարել է Մառը:

(*) Արարատ, 1917, 193: Ոսկեբերանի և Կիւրեղ Աղեքսանդրացու այս երկերի ոչ միայն բնագիրներն են կորած, այլ և յայտնի չեն որևէ թարգմանութեամբ. մեր մէջ էլ միակ ձեռագիրն է, unicum, էջմ. N° 1298 նս., ուր գտնուում են այդ թարգմանութիւնները:

(**) Վերջին երեք գործերն էլ տպագրութեամբ դեռ ևս յայտնի չեն բանասիրութեան: